

УДК 371.485

ЛЯХОВЕЦЬ Олеся Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри дошкільної освіти,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
e-mail: olesia_yarovaya@mail.ru

КОВАЛЕНКО Андрій Васильович,
студент,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
e-mail: kovalenko.andrei2017@yandex.ru

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У ВИКЛАДІ О. ЗАХАРЕНКА

У статті розглядається формування загальнолюдських моральних цінностей у викладі О. Захаренка Виокремлені можливості використання прогресивних педагогічних ідей та досвіду педагога-новатора О. Захаренко. На підставі аналізу педагогічної спадщини педагога визначено, що протягом усієї педагогічної діяльності О. Захаренко приділяв виняткову увагу всебічному розвитку особистості в різних видах діяльності, постійного і планомірного формування загальнолюдських моральних цінностей в учнів початкової школи.

Глибинний аналіз творчого доробку О. Захаренка, його продуктивних ідей, ідеологічних положень не лише позитивно позначається на класифікації навчально-виховних впливів щодо становлення особистості в закладах освіти, а й сприяє подальшому поглибленню та розвитку педагогічної теорії стосовно формування загальнолюдських моральних цінностей у початковій школі.

Ключові слова: загальнолюдські цінності; моральне виховання; молодші школярі; педагог-новатор; духовні цінності.

Постановка проблеми. Формуванню моральних цінностей у дітей молодшого шкільного віку присвячено праці О. Захаренка, де обґрунтовано оригінальні й нові педагогічні ідеї. Учений зробив вагомий внесок у розвиток педагогічної науки. Очолюючи Сахнівську школу, Олександр Антонович розробляв і впроваджував педагогічні методи духовного відродження сільської молоді з урахуванням надбань філософії, психології, вікової фізіології та інших наук, вітчизняного й зарубіжного педагогічного досвіду [1, с. 63–64]. Про визнання його доробку свідчить, зокрема, той факт, що Сахнівській школі був наданий офіційний статус «Авторська школа О. А. Захаренка» (2002) [2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналізуючи джерельну базу, зокрема дисертації Н. Кордунової («Психологічні особливості становлення духовних цінностей старшокласників у процесі спілкування») [3] Н. Молодиченко («Психолого-педагогічна підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до морального виховання підлітків») [4], Н. Орлової («Формування духовних цінностей у дітей і молоді в творчій спадщині О. А. Захаренка») [5], праці С. Захаренка [6], К. Світличного [7] ми дійшли до висновку, що дослідження проблеми формування загальнолюдських моральних цінностей у викладі О. Захаренка потребує більш докладної наукової рефлексії.

Мета статті полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні сутності формування загальнолюдських моральних цінностей у викладі Олександра Захаренка.

Виклад основного матеріалу. Підґрунтям морального виховання учнів «Авторської школи О. А. Захаренка» слугують загальнолюдські та національні морально-духовні цінності. Керуючись багаторічним досвідом, О. Захаренко виокремив десять загальнолюдських цінностей: Людина, Сім'я, Здоров'я, Патріотизм, Знання, Культура, Земля, Мир, Милосердя, Справедливість.

Вивчаючи теоретичну спадщину й досвід роботи О. Захаренка, Н. Орлова проаналізувала сформульовані й обґрунтовані дослідником педагогічні ідеї:

- сформувати особистість може тільки особистість, учитель повинен бути для інших тим, ким він є і може бути для самого себе;
- головною постаттю освіти є вчитель, держава має приділяти особливу увагу підготовці вчителя, формулюючи перед ним високі вимоги;
- спільними зусиллями школи, сім'ї, громадськості слід забезпечувати гармонійний і всебічний розвиток кожного учня;
- практична освітня діяльність базована на науці, натомість наука слугує практиці;
- потрібно формувати людину, яка б могла самовдосконалюватися, збагачуючи свій духовний світ, «виявляти велич духу»;
- освіта має бути особистісно орієнтованою на формування потреби в творчій діяльності, у самоосвіті, у самовдосконаленні;
- духовні цінності потрібно формувати на прогресивних традиціях сім'ї, села, держави;
- виховання має бути системним в усіх ланках неперервної освіти [5, с. 67].

Для того щоб підготувати майбутнього випускника до самостійного життя, до вияву та реалізації здібностей, соціальної адаптації, залучали всіх членів педагогічного колективу, батьків. У зв'язку з цим великого значення в школі надавали створенню «культу духовності» через утвердження істини, добра, краси помислів і вчинків, взаємоповаги, толерантності, творчого пошуку [8].

Реалізуючи виховну функцію, у Сахнівській школі проводили культурні заходи, які запам'ятовувалися учням, впливали на їхні почуття, формували найважливіші духовні цінності. Школярі безпосередньо або опосередковано долучалися до життя класу, школи, села. Випускники закладу зазначають, що назавжди запам'ятали шкільні проекти, як-от: Долина пам'яті, Криниця совісті, ракетодром, із якого літали в «космос» морські свинки та білі миші, кафетерій у літаку, родинний сад та ін. Цікавий досвід Сахнівської школи і в аспекті створення музеїв, облаштування шкільних об'єктів, організації виставок учнівської

творчості. До такої роботи були залучені учні та їхні батьки. Почуття любові до людей, до Батьківщини, почуття доброчинності, людської гідності народжуються, за словами великого мрійника, із дитинства, із материнського молока, із лелечого гнізда, що біля хати, із синьооких озер, що на зелених луках, голубої стрічки Росі, безкраїх полів, із Дівочих гір [9, с. 6].

Сучасні дослідники називають інноваційною на той час ідею вченого про доцільність формування духовних цінностей у дітей і молоді спільними зусиллями школи, сім'ї, громадськості. О. А. Захаренко зауважував: «Зрозуміло, що справу виховання підростаючого покоління не можна замкнути лише на школі. Це питання всіх трудових колективів, базових підприємств. Тому життя нашої школи стало невіддільним від життя села, колгоспу» [10, с. 2]. Ідею спільної діяльності трьох суб'єктів утілювали в навчально-виховному процесі, створюючи навчально-методичну базу, аналізуючи та впроваджуючи кращий педагогічний досвід. Олександр Антонович вважав, що належне виховання дитини неможливе без тісної співпраці школи й сім'ї, тому педагогічний колектив створював необхідні умови для їхньої спільної роботи. Школа набула статусу «школа – родина». Батьки брали участь не лише в зборах, святах, а й у поліпшенні навчально-матеріальної бази [1, с. 65–66].

У Сахнівській школі панували особливі взаємини між учителем та учнем, базовані на принципах співпраці, відвертості й довіри, що свідчило про гуманне ставлення до школярів. Керівництво школи наполягало на дотриманні такого стилю взаємин, за якого поважали дитину, оберігали її право на власну гідність, надавали змогу бути справжньою. Якщо період авторитаризму сприяв формуванню мізантропних рис характеру, у Сахнівській школі учні утверджували добрі стосунки як норму життя. Педагогічне кредо директора школи «Поспішайте робити добро» стало основою виховної роботи вчителів із формування духовних цінностей молодого покоління [5, с. 68].

Один із базових напрямів роботи освітніх закладів, на думку дослідника, пов'язаний із розвитком духовних цінностей, з організацією спільної роботи суспільства й держави, педагогів-практиків і теоретиків, які спрямовують свої зусилля на виховання майбутніх громадян. «Життя школи – то маленька історія держави, суспільства, в якому сталися великі зміни... Школа, хоч трохи, та має бути попереду розвитку суспільства, і показувати шлях людству в часі й просторі» [11].

Значущими вважаємо міркування А. Макаренка, В. Сухомлинського та О. Захаренка про те, що формування духовних цінностей учнів можна оптимізувати, якщо педагогічний колектив позитивно налаштований, має високу професійну підготовку, непересічні моральні якості. Усе це вможливило моральне виховання молоді. У працях дослідника зазначено, що в школі повинен працювати високопрофесійний педагогічний колектив, який дбає про збагачення її духовних вартостей. Педагоги мають різний досвід з організації дидактичної й виховної роботи, проте спільною для всіх учителів є любов до дітей, чуйне ставлення до них, вміння застосовувати творчий підхід, наполеглива праця, намагання стати для школярів прикладом. Учителі переконані, що шкільне життя, розумова й фізична праця, до якої залучають дітей, мають приносити радість від подолання труднощів: «...посіяне зерно зійде, стане могутнім колоском» [12, с. 61].

Члени шкільного колективу повинні дбати про створення належної атмосфери не лише на уроках, а й у позакласній роботі, від час відпочинку на перервах. Школа має бути подібною до сім'ї, де панують чуйність, повага, співчуття, вміння допомогти, тобто найкращі духовні цінності. У справі формування моральних цінностей у школярів Сахнівської школи досягнуто моральної єдності та спільної зорієнтованості учительського корпусу. Тут регулярно проводять виховні години (уроки навчання цінностей), учителі не шкодують власного часу, примножують славу своєї школи, роблячи вагомий внесок у формування духовних цінностей учнів [5, с. 70].

О. Захаренко окреслював низку вимог, яким повинен відповідати вчитель: духовне багатство, творчість, любов до праці, до знань. Справжній учитель, згідно з переконаннями дослідника, має проводити ефективні, змістовні уроки, наповнені високими патріотичними

почуттями. Учений сповідував принцип Ф. Дістервега [13]: учитель повинен не подавати істину, а навчати її шукати. В учнів має бути сформована внутрішня потреба в осмисленні нового матеріалу.

У працях ученого наголошено, що учитель повинен усе життя підвищувати свій рівень професійно-педагогічної культури, оскільки розвивається психологія, змінюється практика шкільного навчання й виховання відповідно до руху суспільного життя [5, с. 70]. О. Захаренко керувався педагогічними ідеями гуманістів Я. Корчака, А. Макаренка, Й. Песталоцці, В. Сухомлинського, стверджуючи, що для успішного виховання необхідна самовіддана любов до дітей. Педагог зазначав, що любов учителя до дітей і дітей до вчителя базована на взаємності, взаєморозумінні, безмежній вірі один одному. Діти розуміють учителя, який розуміє їх, який знаходить час для взаємного спілкування на будь-які теми, діти люблять педагогів-особистостей [14, с. 18].

Аналізуючи наукову спадщину О. Захаренка, варто зосередити увагу на тому, що вчений обстоював позицію, згідно з якою духовні цінності слід розвивати, формуючи потребу в праці, оскільки це базова передумова становлення особистості. Дослідникові імпонувала думка К. Ушинського про те, що після розумової праці не обов'язково нічого не робити, оскільки можна відпочити, працюючи фізично: «праця фізична є не лише приємним, а й корисним відпочинком після праці розумової» [15]. Розвиток інтелекту не повинен переважати природних потреб і запитів учня. На думку Олександра Антоновича, «праця – це справжній скульптор людської душі. Її роль у формуванні молодого людини нічим не можна замінити. Дитина повинна з малих років сумлінно й систематично працювати: це і навчальна праця на ділянках, і допомога батькам, це і виробнича суспільно корисна праця в колгоспі, і робота екскурсоводів музею, це і праця на будівництві спортивного комплексу» [16, с. 2]. За словами вченого, організовуючи щотижня суспільно корисну роботу по дві години, можна виховати людські якості, загартувати характер. Починаючи з увічливості й закінчуючи практичним знайомством із різними професіями та видами праці [7, с. 64].

Важливу роль у формуванні духовних цінностей відіграють, за висловом О. Захаренка, методичні засади. У зв'язку з новими завданнями, розробленням педагогічних продуктивних ідей постала потреба в застосуванні доцільних форм, методів розвитку духовних цінностей у дітей і молоді [5, с. 90].

Сахнівська школа покликана виховувати духовно багату особистість, громадянина, патріота, на це спрямовують заходи морального, інтелектуального, екологічного, трудового, естетичного, економічного розвитку. Дослідник переконував у тому, що шкільні роки не лише готують до життя, а є власне життям, тому педагогічний процес – життєтворчий, що передбачає самотворення, самовиховання. При цьому важлива й підтримка досвідчених старших товаришів-педагогів. Як стверджував О. Захаренко, успішне розв'язання цієї проблеми залежить від відносин школи й сім'ї, від пошуку своєрідних механізмів громадянсько-патріотичного виховання, від розвитку в учнів патріотичних почуттів. У своїх працях він називав це педагогікою трьох: учителя, батька й учня. У ході формування патріотичних почуттів важливе місце посідало ґрунтовне інформування школярів про історичні здобутки українського народу [там само, с. 119].

О. Захаренко обстоював думку про те, що в центрі освітнього процесу має перебувати особистість. З огляду на це, плануючи виховні заходи, слід зважати на особливості дитячої психології, помічати в кожній особистості неповторний талант і духовну красу. Потрібно по-особливому ставитися до дітей, які вчать посередньо, оскільки критика або байдужість стосовно таких учнів породжують у школярів невпевненість, душевне страждання. Таким дітям пропонують «знайти себе», виконуючи інші види робіт, які б відповідали їхнім генетичним можливостям, наприклад: допомога колгоспу, на будівництві, участь у гуртковій роботі, підготовка виставок квітів, малюнків, чергування на дитячому майданчику тощо. Тут кожен учень знайде стежину, якою піде першим, вийде переможцем, відчує піднесення своєї гідності [5, с. 125].

У працях дослідника сформульовано педагогічні рекомендації стосовно того, як працювати з дітьми, які виявляють егоїстичні риси. До таких школярів потрібно добирати особливий підхід, щоб розвинути в них моральні чесноти. Основний принцип педагогічної спадщини О. Захаренка такий: у центрі навчально-виховного процесу перебуває дитина – суб'єкт навчання й виховання. Випускник Сахнівської школи Володимир Яковенко зазначав: «Як учив і заповідав великий педагог Олександр Захаренко, у Сахнівській школі діє дитиноцентрична система навчання й виховання. Тут і вчитель, і класний керівник, і вчитель-організатор, і директор дивляться на знання, на навчальне приладдя, на шкільну будівлю, шкільне подвір'я, на весь оточуючий світ очима учнів. Учителі привчають до цього батьків, з якими тісно співпрацюють, поки їх діти навчаються в школі. Бо лише разом з батьками можна розгадати, побачити обдарування дитини» [3, с. 5].

Головним орієнтиром у житті мають стати, на думку О. Захаренка, моральні цінності, згідно з якими характеризують діяльність людини. На такому положенні базована виховна робота в Сахнівській школі, де колектив виховує у своїх учнів національну гордість, високу моральність, дбайливе ставлення до природи, повагу до загальнолюдських цінностей. Як слушно зауважував педагог, саме вчитель має ввести дитину у світ моральності, культурних цінностей і традицій українського народу.

Одне з головних завдань Сахнівської школи у формуванні особистості – трансформація загальнолюдських цінностей в особисті переконання. Учителі школи намагаються формувати в дітей почуття гуманності, толерантності, честі, дружби, любові, патріотизму як ціннісних орієнтирів, що мають бути втіленими в життя та стати нормою поведінки. Педагогічний колектив виокремив декілька базових цінностей, які мають засвоїти учні [5, с. 126]. У дітей формують насамперед шанобливе ставлення до праці, учні мають усвідомлювати, що їхня школа славиться працею, що завдяки невтомним рукам батьків, учителів, учнів для них створені прекрасні умови: вони мають змогу відвідувати краєзнавчий музей, відпочивають у дендропарку, плавають у басейні, мають рукотворний пам'ятник дорослим і дітям, які загинули в період голодомору.

Під час виховних годин учитель розповідає, що важливе значення має робота школяра на навчально-дослідній земельній ділянці. Учні кожного класу мали клумби та ділянки, які щовесни засівали квітами, що буяли своїм чарівним розмаїттям. Найголовніша клумба – це «Долина пам'яті» з троянд, що нагадує кожному про героїв-сахнівчан, які не повернулися додому з Великої Вітчизняної війни... [4, с. 8 – 9].

У школі приділяють посутню увагу позакласній роботі, зокрема участі школярів у громадському житті, а також формуванню взаємин між дітьми, їхньому прагненню до самовизначення. Розвиваючи моральні цінності, вихователь висловлює власні думки щодо кожного окремого випадку. У кінці проведеної виховної години учні нерідко одержують навчальні завдання, виконуючи які вони нерідко розв'язують моральні проблеми, пригадують моральні принципи, застосовують їх у конкретних умовах, а також обговорюють, як би вчинив у цьому випадку кожен [5, с. 132].

Формуючи в учнів загальнолюдські цінності під час виховних годин, учителі керуються принципами наступності, науковості, емоційності, життєздатності, інтересу відповідно до вікових особливостей учнів. Унаслідок аналізу проведених виховних годин [6, с. 25–287] маємо підстави стверджувати, що таким урокам властива єдина мета, учителі постійно поглиблюють зміст та вдосконалюють форми, конкретизують матеріал, прогнозують результати [5, с. 133].

Проведення комплексних заходів оптимізує своєрідну «духовну атмосферу», необхідну для становлення гідного громадянина держави, сприяє розвитку в особистості позитивних якостей. Як засвідчує досвід роботи педагогічного колективу Сахнівської школи, моральні норми, подані на власному прикладі, оберігають учнів усе життя від необдуманих вчинків, допомагають зробити правильний вибір навіть в екстремальних ситуаціях. У їхній поведінці є чітка межа, яку вони ніколи не переступлять – совість не дозволить. До того ж у кожній особистості є охоронці її душі: порядність, чесність, честь [там само, с. 135].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи виклад, зауважимо, що система роботи, обґрунтована О. Захаренком та апробована в авторській школі на базі сільського малокомплектного освітнього закладу, є ефективною, ґрунтованою на педагогічному досвіді формування в учнів духовних цінностей. Педагогічний колектив Сахнівської школи спрямовує свою діяльність на розвиток та утвердження загальнолюдських морально-духовних цінностей.

Список використаної літератури

1. Никитин Б. П. Ступеньки творчества, или развивающие игры / Б.Б. Никитин. – М. : Просвещение, 1991. – 160 с.
2. Захаренко Олександр Антонович // Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Захаренко_Олександр_Антонович.
3. Кордунова Н. О. Психологічні особливості становлення духовних цінностей старшокласників у процесі спілкування : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.07 / Н. О. Кордунова ; Ін-т психології АПН України. – К., 2000. – 20 с.
4. Молодиченко Н. А. Психолого-педагогічна підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до морального виховання підлітків : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Н. А. Молодиченко ; Ін-т Вищої Освіти АПН України. – К., 2002. – 23 с.
5. Орлова Н. В. Формування духовних цінностей у дітей і молоді в творчій спадщині О. А. Захаренка : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Наталя Володимирівна Орлова ; АПН України. Ін-т пед. освіти і освіти доросл. – К., 2008. – 186 с.
6. Захаренко С. О. Деякі поради щодо формування в учнів загальнолюдських цінностей : навчальний посібник / С. О. Захаренко, Н. В. Орлова ; за ред. Л. І. Прокопенко. – Черкаси : Вид. від. ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2006. – 288 с.
7. Світличний К. К. Лелеки над Сахнівкою. Художньо-документальна повість / К. К. Світличний. – К. : Радянський письменник, 1987. – 191 с.
8. Захаренко О. А. Енциклопедія шкільного роду: Автобіографічні дані, спогади, роздуми / О. А. Захаренко. – Сахнівка, 2001. – Т. 1–2. – 364 с.
9. Захаренко О. А. Енциклопедія шкільного роду: Автобіографічні дані, спогади, роздуми / О. А. Захаренко. – Сахнівка, 2001. – Т. 3–4. – 502 с.
10. Захаренко О. А. Виступ на пленумі ЦК КПУ. – м. Київ. – 26.04.1984р. – 5с. / Приватний архів родини Захаренків. – П. 24.
11. Захаренко О. А. Поспішаймо робити добро: Роздуми педагога-академіка про долю освіти, вчителя і родини, краю й Батьківщини / О. А. Захаренко. – Черкаси, 1997. – 28 с.
12. Захаренко О. А. Щаслива доля поколінь / О. А. Захаренко, С. М. Мазурик // Радянська школа. – 1977. – № 11. – С. 56–62.
13. Дистервег А. Руководство к образованию немецких учителей : избр. пед. соч. / А. Дистервег. – М. : Учпедгиз, 1956. – С. 55–212.
14. Бердяев М. Національність і людство / М. Бердяев // Сучасність. – 1993. – № 1. – С. 154–157.
15. Ушинский К. Д. Педагогические сочинения : в 6 т. / К. Д. Ушинский. – М. : Педагогика, 1988. – Т. 1. – 414 с.
16. Захаренко О. А. П'ять напрямків виховної роботи / О. А. Захаренко // Виступ на районній освітянській конференції. – м. Корсунь-Шевченківський. – 1978 р., січень. – 4 с. / Приватний архів родини Захаренків. – П. 6.

References

1. Nikitin, B. P. (1991). *The steps of the creative work, or educational games*. Moscow: Prosveshhenye. (in Rus.).
2. *Zakharenko Oleksandr Antonovych*. (2017). [uk.wikipedia.org](http://uk.wikipedia.org/wiki/Захаренко_Олександр_Антонович). Retrieved 14 January 2017, from https://uk.wikipedia.org/wiki/Захаренко_Олександр_Антонович. (in Ukr.).
3. Kordunova, N. O. (2000). Psychological peculiarities of the formation of spiritual values of senior pupils in the process of communication. (Ph.D Dissertation). *Thesis*. Kyiv. (in Ukr.).
4. Molodychenko, N. (2002). A.Psycho-pedagogical training of future foreign language teachers to moral education of adolescents. (Ph.D Dissertation). *Thesis*. Kyiv. (in Ukr.).
5. Orlova, N.V. (2008). *The Formation of spiritual values in children and young people in the creative heritage of O. A. Zakharenko*. (Ph.D Dissertation). Kyiv. (in Ukr.).
6. Zakharenko, S. O., Orlova, N. V. (1987). *Some tips for developing students ' human values : a tutorial*. In L. I. Prokopenko (Ed.). (2006). Cherkassy. (in Ukr.).
7. Svitlychnyj, K. K. (1987). *Storks over Sahnov. Artistic-documentary novel*. Kyiv: Soviet writer. (In Ukr.).
8. Zakharenko, O. A. (2001). *Encyclopedia of school kind: Autobiographic data, memoirs, reflections*. Sakhnivka, Vol. 1–2. (in Ukr.).
9. Zakharenko, O. A. (2001). *Encyclopedia of school kind: Autobiographic data, memoirs, reflections*. Sakhnivka, Vol. 3–4. (in Ukr.).

10. Zakharenko, O. A. (1984). Speech at the Plenum of the Central Committee of the Communist party. Kyiv, 26.04.1984. *Private family archive Zakharenko*. (in Ukr.).
11. Zakharenko, O. A. (1997). *Hasten to do good: Reflections of a teacher-academician about the fate of education, teachers and families, region and country*. Cherkassy. (in Ukr.).
12. Zakharenko, O. A., Mazuryk, S. M. (1977). Happy destiny generations. *Soviet school*, 11, 56–62.
13. Dystervegh, A. (1956). *Guide to the German education of teachers: selected pedagogical works*. Moscow: Educational and pedagogical publishing, 55–212. (in Rus.).
14. Berdjajev, M. (1993). Nationality and humanity. *Modernity*, 1, 154–157. (in Ukr).
15. Ushynskij, K. D. (1988). *Pedagogical works: in 6 vol*. Moscow: Pedagogik, Vol. 1. (in Rus).
16. Zakharenko, O. A. (1978). Five education. Presentation at the district educational conference. Korsun-Shevchenko, 1978, January. *Private family archive Zakharenko*. (in Ukr).

LYAKHOVETS Olesya,

Ph.D, senior teacher of preschool education Department,
Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy
e-mail: olesia_yarovaya@mail.ru

KOVALENKO Andrii,

Student,
Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy
e-mail: kovalenko.andrei2017@yandex.ru

THE FORMATION OF UNIVERSAL MORAL VALUES IN THE PRESENTATION BY O. ZAKHARENKO

Abstract. *The article considered the formation of universal moral values in the presentation of O. Zakharenko. Highlighted the possibility of using progressive pedagogical ideas and experience of the teacher-innovator O. Zakharenko. Based on the analysis of pedagogical heritage of the teacher determined that throughout pedagogical activities of O. Zakharenko devoted exclusive attention to the comprehensive development of personality in various activities, a continuous and systematic formation of human moral values in elementary school students.*

Clarified the possibility of using progressive pedagogical ideas and experience O. Zakharenko. Valuable is the introduction in the educational process of the school of theory of education, methods of teaching younger students on the basis of the formation of universal moral values, emotional value perception of the world in terms of active mental activity, developed by an outstanding teacher. Now the current approaches to the system of rewards and punishments of students, evaluation of results achieved, understanding their roles and values, etc. offered an outstanding teacher.

Based on the analysis of the research pedagogical heritage of teacher-innovator O. Zakharenko on the formation of universal moral values in pupils concluded that the deep intrinsic connection between sociality, spirituality and morality prevents the trampling of the formation of moral and spiritual virtues. At the same time, overreliance on moral ideals and values in education without considering the social coordinates can become boring and fruitless moralizing. As a result, the development of the spiritual world of the younger school student outside the social realities, he has a feeling of loneliness, unwillingness to communicate, emotional isolation, appear imaginary friends.

The analysis of the work O. Zakharenko gave grounds to assert that during the entire teaching exceptional attention teachers paid to the problem of comprehensive development of personality in various activities, a continuous and systematic formation of cognitive abilities of children.

Deep analysis of the creative heritage of O. Zakharenko, his ideas, ideological provisions not only positively affects the classification of educational influences concerning identity formation in educational institutions, but also conducive to the further deepening and development of pedagogical theory on the formation of universal moral values in elementary school.

Key words: *human values; moral education; young learners; teacher-innovator; spiritual values.*

*Одержано редакцією 12.01.2017
Прийнято до публікації 14.01.2017*